

Noodmuntenuitgifte te Gent tijdens WOI

1 Fr. 1915 Huisvlijt:
Inkerving (de Gentse citadel)

Inname en bezetting

De ochtend van 12 oktober 1914 ging er een angstig geschreeuw door de stad:

“De Duitsers zijn daar”

Ulaan te paard met gevangen genomen soldaten

Tien ulanen¹, zes te paard en vier per fiets, kwamen onder leiding van een sergeant om half tien van de Dampoort en stegen aan het stadhuis af waar zij werden ontvangen door de Burgemeester en het Schepencollege. Een half uur nadien kwamen twee Duitse officieren met zes dragonders van de Brusselse steenweg af, ook naar het stadhuis gereden. Terwijl de Duitse officieren onderhandelden in het stadhuis kwam het volk toegestroomd om de dragonders te bekijken. Niemand in het volk dacht erom onvriendelijkheden te uiten aan het adres van de vijandelijke soldaten. De Duitse ruiters begaven zich, nadat ze de Fr. 20.000 der gemeentekas hadden meegenomen naar de post en sloegen daar een bedrag van 18 centiem aan.

Om 11 uur 10 kwam generaal *von Beseler* te samen met een andere officier binnen op het stadhuis. Hij besprak met de Burgemeester en de Schepenen de bezetting der stad die nog dezelfde dag moest gebeuren. Hij verklaarde ook, dat hij om de rust en de orde te handhaven zes gijzelaars moest nemen. Bij de geringste vijandelijkheid vanwege de burgers zouden deze worden doodgeschoten.

Na bekendmaking van de lijst met zes gijzelaars (allemaal politici) overhandigde de officier die de generaal vergezelde vervolgens aan de burgemeester een aantal proclamaties, die in de Nederlandse en Franse taal opgesteld waren en die op bevel van Generaal *von Beseler* in de stad moesten aangeplakt worden. Hierin stond het volgende:

¹De Duitse ruiterspatrouilles werden door de Belgische burgers Ulaanen genoemd. Hun plotselinge verschijnen en verdwijnen, hun snelle optreden en hun tactiek veroorzaakten veel angst.

INWONERS VAN GENT,

Duitsche troepen komen vandaag in Uwe stad. Er zal Uwe medeburgers geen haar van het hoofd gekrenkt worden en Uw eigendom zal geëerbiedigd worden, indien Gij U onthoudt van vijandelijkheden. Iedere tegenstand of iedere poging om dé Duitsche troepen tegen te werken zal meedoogenloos volgens het krijgsgerecht gestraft worden. Al de voorhandene wapens moeten onmiddellijk op het stadhuis afgeleverd worden aan mijnen gevolmachtigde. Wie daarna nog in bezit van wapens gevonden wordt, zal doodgeschoten worden. De politie (niet de burgerwacht) en de personen, die toelating krijgen van het Duitsche legerbestuur, worden uitgezonderd. Wanneer in Uwe stad Duitsche troepen, nu of in de toekomst, aangevallen worden, zal de bezetting eruit teruggetrokken en de stad in brand geschoten worden.

*De Bevelhebber,
von Beseler, Generaal der Infanterie,*

Hans Hartwig von Beseler

s' Namiddag om 14u rukten de Duitse troepen de stad binnen met een zekere klasse. Eerst twee muziekkorpsen, dan voetvolk, ruiters en het geschut. De grote wegen naar Brussel en Antwerpen werden overspoeld door Duitse troepen. De bezetting was een feit.

Uitgifte van noodmunten

Zoals in iedere oorlog en bezetting is er na een zekere tijd een tekort aan pasmunt. De meest voor de hand liggende oorzaken zijn: de plunderingen door het bezettende leger in dit geval het Duitse, het oppotten van het metaalgeld wat een gevolg kon zijn van de vraag van de bezetter tot inlevering van metalen voor de vervaardiging van wapens en munitie, het omwisselen van zilverstukken voor bankbiljetten en tenslotte het overbrengen van de goudvoorraad, de biljetten en de drukclischés naar het buitenland.

Nominaties

Het raadsbesluit van 19 april 1915 besliste om 512.773 stukken van 0,5 centiem, 370.186 stukken van 1 Fr en 313.709 stukken van 2 Fr. te laten slaan naar een ontwerp van Geo Verbanck.

Geo Verbanck werd geboren te Gent in 1881 en studeerde in deze stad bij verschillende beeldhouwers en in de Stedelijke Academie. Nadat hij zijn studies vervolgens afmaakte aan de Academie te Brussel en in het atelier van Charles Van Der Stappen werd hij een veelzijdig kunstenaar
(Foto copyright Stichting Geo Verbanck)

De stempel werd geleverd door Hans Fonson uit Brussel en het slaan werd uitgevoerd door de firma Leon Geeraert en Zoon te Gent. Als metaal was ijzer voorgeschreven waarvan de ene zijde met messing en andere met koper werd geplateerd. Op deze munten werd buiten de datum van uitgifte ook deze van uiterste geldigheid aangegeven.

De uiteindelijke ontmunting voor de voormelde nominaties werd goedgekeurd door de wet van 2-9-1922 en vanaf 1-1-1927 waren ze definitief zonder waarde.

Vz: een klimmende Gentse leeuw, omgeven door de legende STAD GENT = VILLE DE GAND in de vierhoeken een bloemenmotief
Kz: de nominale waarde 50 CEN. en de datum 1915, omgeven door de legende UITBETAALBAAR OP 1 JANUARI 1917. REMBOURSABLE LE 1 JANVIER 1917.

Gewicht: 2,4 gr
Diameter: 16 mm
Vierhoekig met afgeronde hoeken

Vz: een klimmende Gentse leeuw, omgeven door de legende STAD GENT = VILLE DE GAND
Kz: de nominale waarde 1 Fr en de datum 1915, omgeven door de legende REMBOURSABLE – UITBETAALBAAR = 1.1.1919

Gewicht: 3,7 gr
Diameter: 23,5 mm

Vz: een klimmende Gentse leeuw, omgeven door de legende STAD GENT = VILLE DE GAND in de vierhoeken een bloemenmotief
Kz: de nominale waarde 2 Fr en de datum 1915, omgeven door de legende UITBETAALBAAR OP 1 JANUARI 1918. REMBOURSABLE LE 1 JANVIER 1918.

Gewicht: 6,5 gr
Diameter: 24,5 mm
Vierhoekig met afgeronde hoeken

Tijdens de gemeenteraad van 12 maart 1917 werd beslist om stukken van 5 franken te laten slaan naar een ontwerp van beeldhouwer Oscar Sinia.

Oscar Sinia geboren te Gent in 1877 volgde avondlessen aan het Gentse Sint-Lucasinstituut. In 1902 werd hij aan hetzelfde instituut leraar beeldhouwen en boetseren. Zijn katholieke levensovertuiging leidde ertoe dat hij vooral kruisbeelden, bas-reliëfs en heiligenbeelden voor religieuze opdrachtgevers vervaardigde. Hij ontwierp eveneens penningen voor verschillende Gentse gilden.

Als metaal was ijzer¹ voorgeschreven waarvan de zijden met messing werden geplaat. Stukken met jaartal 1917: hiervan werden er 60.594² geslagen tussen 19 december 1917 en 8 februari 1918 en nog eens 47.900 na de wapenstilstand in 1919. Munten met het jaartal 1918: hiervan werden er 339.406 geslagen tussen 23 april en 7 augustus 1918.

Net als bij de 0,5 centiem, de 1 Fr. en de 2 Fr. was het gebruik van deze munten beperkt in tijd.

De uiteindelijke ontminting voor de voormelde nominaties werd goedgekeurd door de wet van 2-9-1922 en vanaf 1-1-1927 waren ze definitief zonder waarde.

1. Volgens Ch. Gilleman betrof het hier: «le métal employé est de l'acier traité par la galvanoplastie».

2. Ch. Gilleman schrijft hierover: «Nous avons dit plus haut dans quelles circonstances a été décidée, en 1917, la frappe de l'émission bilinéaire et pourquoi elle se trouve limitée à 60,594 exemplaires par le fait d'une interdiction émanant de l'autorité allemande».

Vz: een klimmende Gentse leeuw, omgeven door lauriertakken en de legende STAD GENT = VILLE DE GAND – FIDES ET AMOR

Kz: de nominale waarde 5 FRANCS – FRANKEN, de datum 1917, omgeven door de legende UITBETAALBAAR - JANUARI 1920 - REMBOURSA-BLE JANVIER 1920.

Gewicht: 16,5 gr - Diameter: 38 mm

Vz: een klimmende Gentse leeuw, omgeven door de legende STAD GENT – FIDES ET AMOR

Kz: de nominale waarde 5 FRANK en de datum 1918, omgeven door laurierbladeren en de legende UITBETAALBAAR - JANUARI 1922 – PAX ET LABOR

Gewicht: 16,5 gr - Diameter: 38 mm

Op het einde van de oorlog was er een schaarste aan metaal en zag het gemeentebestuur zich genoodzaakt om kartonnen stukjes van 10 en 15 centiem te laten maken bij drukkerij Vanderpoorten naar een ontwerp van René De Cramer.

De Cramer was leerling aan Sint-Lucas Gent. Hij behaalde er in 1898 de eerste prijs van de Sint-Lucasgilde. Voor de Wereldtentoonstelling in Gent (1913) maakte hij uithangborden, banderollen, banieren, vlaggen en aanplakbiljetten. Hij was leraar tekenen aan de Rijksuniversiteit Gent en leraar tekenen en sierkunst aan Sint-Lucas.

(Foto copyright archief Albert De Graeve)

Tijdens de gemeenteraad van 12 februari 1918 werd er beslist tot aanmaak van 347.000 stukken 10 centiem en 190.800 stukken 20 centiem. Net als bij het metaalgeld hadden zij ook een beperkte geldigheid. De uiteindelijke ontmunting voor de voormelde nominaties werd goedgekeurd door de wet van 2-9-1922 en vanaf 1-1-1927 waren ze definitief zonder waarde.

Vz: groen en zwart bedrukt. Zicht op de torens van Gent (St-Niklaas, St-Baafs en het Belfort), met boven de toren van het belfort, een draak. Langs beide zijden van die toren de legende STAD GENT

Kz: bruin en zwart bedrukt. De nominale waarde 10 C, omgeven door guilloches en de legende UIT – BETAALBAAR en JANUARI 1920

Diameter: 26 mm

Vz: rood en zwart bedrukt. Beeltenis van de Maagd van Gent en een heraldische leeuw en het omschrift STAD GENT

Kz: groen en zwart bedrukt. De nominale waarde 25 C, omgeven door guilloches en de legende UIT – BETAALBAAR en JANUARI 1920

Diameter: 32 mm

Kostprijs

De uiteindelijke kostprijs bedroeg bij de eerste emissie voor de 50 centiem – 13 Fr, voor de 1 frank – 17 Fr en voor de 2 frankstukken – 21 Fr per duizend. De productieprijs voor de 5 frankstukken bedroeg 77,50 Fr.

Stukken voor liefdadigheidsdoeleinden

De stukken van 1 en 2 Fr. hierna afgebeeld en besproken werden niet in omloop gebracht. Het stuk van 1 Fr. werd vierkantig geslagen op ijzer geplateerd met messing en heeft gelijkaardige uiterlijk kenmerken als de 0,5 centiem en de 2 Fr. Het stuk van 2 Fr. eveneens geslagen op ijzer geplateerd met messing, heeft dezelfde grafische elementen als het Nederlandstalig stuk van 5 Fr. van 1918. Van dit stuk bestaan eveneens proefslagen in aluminium en zink. Beide stukken werden in 1920 herslagen op vergulde koperen muntplaatjes en verkocht voor liefdadigheidsdoeleinden.

Vz: een klimmende Gentse leeuw, omgeven door de legende STAD GENT = VILLE DE GAND in de vierhoeken een bloemenmotief

Kz: de nominale waarde 1 Fr en de datum 1915, omgeven door de legende UITBETAALBAAR OP 1 JANUARI 1918. REMBOURSABLE LE 1 JANVIER 1918.

Gewicht: 4 gr
Diameter: 20 mm
Vierhoekig met afgeronde hoeken

Vz: een klimmende Gentse leeuw, omgeven door de legende STAD GENT – FIDES ET AMOR

Kz: de nominale waarde 2 FRANK en de datum 1918, omgeven door laurierbladeren en de legende UITBETAALBAAR - JANUARI 1922 – PAX ET LABOR

Gewicht: 6,5 gr
Diameter: 28 mm

Varianten

Zoals bij elke muntuitgifte zal de verzamelaar of geïnteresseerde van deze muntreeks variaties in de muntslag kunnen waarnemen waarvan ik er hierna enkele heb afgebeeld.

Bij de 50 centiem van 1915 staan er twee balkjes onder de E van CEN, maar het kan er ook één zijn.

Normaliter verwacht je dat de voorzijde met messing is geplaatst en de keerzijde met koper. Dit kan ook vice versa zijn.

Hendrik Van Caelenberghe

Afbeeldingen:

- Alle munten: collectie auteur
- Ulaan te paard met gevangen soldaten: <http://users.belgacom.net/helena.caura/delen/deel3.html>
- Generaal Hans Hartwig von Beseler: http://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Hartwig_von_Beseler
- Oscar Sinia: met dank aan Philippe Verschueren en Anthony Demey

Bibliografie:

Gilleman Ch., *Monnaies de nécessité et bons de caisse de la ville de Gand 1914-1918*, in: Revue Belge de Numismatique et de sigillographie, Bruxelles, 1919.

Herssens W., *Catalogue des monnaies de Belgique, Monnaies de nécessité frappées pendant la guerre 1914 – 18 sur le territoire occupé*.

Martens P., *Katalogus der Gentse Munten 1915 – 1918*, Drukkerij Rinda.

Vanoverbeek D., *“De Belgische Frank” 1832 - 2002 deel 2, diverse staatsbetaal-middelen*, Uitgave van de Koninklijke Munt van België.

Van Ryssel D., *Lexicon van Oost-Vlaamse schilders en beeldhouwers 1700-1940*, Universiteitsbibliotheek Gent

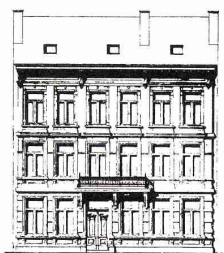
Wandt H., *“Het frontparadijs” ingeleid door Michiel Hendryckx. Oorlogsrelaas van een Duitse soldaat in bezet Gent*, Uitgeverij Hannibal, 2014.

* * *

WILLEM VAN ALSENOY

Postbus 333, 2000 ANTWERPEN

Postbus 333, 2000 Antwerpen

Tel. & Fax 03 / 232.14.29

GSM 0495 / 51.10.16

E-mail : willem@vanalsenoy.com

Website : <http://www.vanalsenoy.com>

AAN- EN VERKOOP VAN MUNTEN
REGELMATIG OPENBARE VEILINGEN
GROTE KEUZE IN BOEKEN EN BENODIGDHEDEN

Wie heeft het voor u in Diest?

KBC Bank & Verzekering
Koning Albertstraat
48
3290 Diest

Tel. 013/35 11 60
Fax. 013/35 11 61
E-mail: diest@kbc.be

KBC Verzekeringen Van Hoeyveld BVBA
Henri Verstappenplein 14
3290 Diest

Tel. 013/35 55 70
Fax. 013/35 55 79
E-mail: Kantoor.Van.Hoeyveld@verz.kbc.be

KBC Verzekeringskantoor Celis & Van Hoeyveld
Dorpsstraat 24b
32994 Molenstede
Tel. 013/33 40 11
Fax. 013/32 32 40
E-mail: raf.celis@verz.kbc.be